

Paradigman sietämätön lumo

Kaikki me olemme kuhnilaisia, enemmän tai vähemmän. Kaikki me tiedämme miten paradigma vaihtuu toiseksi: silloin kun on noussut uusia kiintoisia tieteellisiä kysymyksiä, joihin vanhan paradigman puitteissa ei kyetä edes etsimään vastauksia.

Tai miksi estellä? Miksi en sano suoraan? Uusi paradigma kumoo vanhan.

Epäilläkseen tätä täytyy olla todellinen toisinajattelija, esim. *Yrjö Ahmavaara*. Neljän vuoden takaisessa kirjassa *Ovi raollaan* hän uhmasi vallitsevaa Kuhn-tulkintaa, josta huvittavaa kyllä on tullut itseltään selvä tieteellisten muutosten selittämisen paradigma. Ahmavaara otti esimerkkinsä entisen oppiaineensa fysiikan alalta ja totesi, että uudet paradigmat nimenomaan eivät ole tehneet vanhoja virheellisiksi. Kas näin:

"Asiasta on viime aikoina ollut liikkeellä niin virheellisiä, ideologisesti painottuneita käsityksiä, että on syytä korostaa tätä: esimerkiksi suhteellisuusteoria tai kvanttiteoria eivät suinkaan ole kumonnet klassista fysikaalista teoriaa. Molemmista näistä tieteen historian suurimmista vallankumouksista fysiikan matemaattinen perusteoria vain yleistettiin uusien ilmiöiden selittämiseksi, mutta vanha teoria jäi voimaan erikoistapauksissa, jotka kummassakin tapauksessa on helppo selittää." (emt., 26-27).

Ahmavaaran Kuhn-tulkinnasta en tiedä missään ainakaan julkisesti keskustellun.

• • •

Tiedotustutkimus-lehdessä olisi mitä tarpeellisinta käydä debattia alan yleisistä paradigmoista ja niiden muuttumisista. Itse yritän seuraavassa lyhyesti eritellä vain yhtä osa-alueetta, journalismin tutkimusta. Jos jätän pois eräät suuntaukset, kuten vanhan *Zeitungswissenschaftin* ja marxilais-leniniläisen journalismin tutkimuksen, ja yksinkertaistan asioita niin paljon että itseänikin hirvittää, päädyn kolmijakoon. Ts. journalismin tutkimus on kehittynyt kolmessa eri vaiheessa, jotka ajallisesti menevät osaksi päällekkäin:

1. maailmankuvatutkimus,
2. todenmukaisuus-, luotettavuus- ja objektiivisuustutkimus sekä
3. tutkimus todellisuuden sosiaalisesta konstruoitumisesta journalismissa.

Olen hieman testannut tätä kolmijakoa suullisesti. Minulle on sanottu mm., että ykkös- ja kakkosvaiheet ovat lähellä toisiaan, koska kummassakin journalismi ymmärrettiin informaation välitykseksi. Tähän

olen vastannut että jos informaatiota ovat kaikki ajateltavissa olevat merkit – alkeisemiottiikka – kolmosvaiheessa ei päästä yhtään sen enempää irti tuosta hankalasta ja aversiota synnyttävästä informaation käsitteestä.

Toisesta näkökulmasta asioita tarkastellen voisin väittää, että ykkös- ja kolmosvaiheita yhdistää puuttuva tai vähäinen kiinnostus journalismin ulkopuolista todellisuutta kohtaan ja vain kakkosvaiheessa tuo ulkopuolinenkin todellisuus otettiin vakavasti tutkittavaksi.

Palaa sovinnaiseen Kuhn-tulkintaan, joka ei toki minusta ole täysin väärä.

Miksi paradigmat journalismin tutkimuksessa ovat vaihtuneet? Siksi että on noussut uusia kiintoisia kysymyksiä, joihin ei ole kyetty vastaamaan ilman uutta paradigmaa. Kakkonen voitti aikanaan ykkösen "rehdissä" tieteellisessä keskustelussa – niin rehdissä kuin mitä tieteelliset debaetit normaalisti ovat – ja samalla tavoin kolmonen on voittanut kakkosen. Aikanaan syrjäytyi tietysti myös kolmonen.

Kolmosvaihe on luonut oman kielensä, kuten aiemmatkin vaiheet tekivät. On vaikea kuvitella nykyparadigman mukaista journalismin tutkimusraporttia, jossa ei korostettaisi että journalismi "ei ole vain todellisuuden passiivista heijastumista". Koskaan kirjoittaja ei sano, onko olemassa erikseen 1) passiivista ja 2) aktiivista heijastumista, koska hän ei tee eroa 1) peili- ja 2) heijastusteorian välillä jne.

Ja mikä ehkä yllättävää, kenenkään kolmosvaiheen journalismin tutkijan en muista edes viittaneen A.N. Leontjeviin, joka sentään oli vielä kymmenen vuoden takaisessa suomalaisessa tiedotustutkimuksessa paljon siteerattu nimi. Tuo huomattava heijastusteoreetikko osoitti mielestäni varsin vakuuttavasti esim., miten *aktiivinen* ilmiö juuri heijastus on: heijastuksessa niin yksilö kuin sosiaalinen yhteisö kykenevät panemaan peliin koko tietoisuuskapasiteettinsa.

Toinen esimerkki kolmosvaiheen kielestä: journalismi on *sosiaalinen* tai *kulttuurinen artefakti*. Vaikka sanonta on vaikeasti suomennettävissä – mikä on journalistiikan alkeisopetuksen ongelma – se on myös naseva ja kuvastaa tosiasioita kohdallisesti niin kuin fenomenologien eräät muutkin perusideat.

Mutta samalla on kysyttävä, merkitseekö journalismin tematisoiminen sosiaalisesti tai kulttuuriseksi artefaktiksi ykkös- ja kakkosvaiheen tematisointien kohdallisuuden kiistämistä. Mielestäni näin ei aidossa mielessä ole. Niin paljon kuin kolmosvaihe on rikastuttanut journalismin tutkimusta uudistamalla sen kysymyksenasetteluja, se ei kuitenkaan ole pystynyt osoittamaan tai edes kunnolla yrittänyt osoittaa aiempien vaiheiden lähtökohtia virheellisiksi. Tässä kohden fy-

siikka-analogia pätee.

Journalismi on *sekä* todellisuuden heijastamista, myös maailman-kuvan näkökulmasta, *että* sosiaalinen ja kulttuurinen artefakti. Integroidunkin *grand theoryn* kehittämisen mahdollisuus on olemassa.

• • •

Toinen asia on riittääkö motivaatiota *grand theoryn* kehittämiseen. Se edellyttäisi tiettyä 'sovinnollisuutta', pyrkimystä siihen pluralismiin jota peräänkuulutin tämän lehden vuoden ensimmäisen numeron pääkirjoituksessa.

Esimerkiksi ongelmista soveltuu journalismiin kohdistuva naistutkimus, yksi kolmosvaiheen kiintoisimmista ilmiöistä – kolmosvaiheen siksi että kyseisessä naistutkimuksessa jos missä lähdetään liikkeelle journalismin luonteesta sosiaalisena tai kulttuurisena artefaktina. Kukaan rehellinen tutkijamies ei minusta voi kiistää, etteikö nainen olisi journalismissa alistetussa asemassa. Tätä yleistystä ei kumoa se, että naisten alistuksesta voidaan esittää ja on esitetty myös liioittelevia väitteitä.

Puheena olevan naistutkimuksen arvopäämääriä tuntuu olevan se, että pitäisi kehittää journalismia joka kattaisi ns. naisen todellisuuden paremmin kuin nykyinen. Päämäärä on oivallinen. Tämän artikkelin näkökulmasta se vain sattuu olemaan lähinnä journalismin tutkimuksen *kakkosvaiheen* mukainen. Mutta keskustelua vaikeuttaa ratkaisevalla tavalla, että journalismin naistutkijat kuin yhteisestä sopimuksesta ovat ottaneet kakkosvaiheen tieto-opilliset peruskäsitteet aivan muuhun kuin tieto-opilliseen käyttöön.

Keskustelu paradigmojen yli on yleensäkin usein tuuleen huutamista.

• • •

Sanoin kolmosvaiheen rikastuttaneen journalismin tutkimusta. Tietenkin voisin sanoa asian vielä paljon voimakkaamminkin, mutta miksi tekisin sen? Miksi ylistää paradigmaa joka muutenkin hallitsee alan tieteellisiä markkinoita? Hallitseva paradigma ei tarvitse ylistäjiä, sillä on muutenkin sietämätön lumo.

Jos jotkut tällä hetkellä olisivat kiintoisia, niin hallitsevan paradigman varovaisetkin arvostelijat. He saattaisivat pystyä osoittamaan paradigman ongelmia ja aukkopaikkoja.

Ongelmista vain yksi esimerkki. Journalismin yleisötutkimuksen alalla kolmosvaiheelle on ominaista aiempaa paljon intensiivisempi pyrkimys *realistisempaan* otteeseen, journalismin vastaanoton kuvaimiseen "sellaisena kuin se on". Sanaa realistinen käyttää joskus tuotannossaan itse esim. Peter Dahlgren, ja sen hyväksyi osaltaan käytettäväksi myös Klaus Bruhn Jensen, kun sitä Dubrovnikin seminaarissa

kysyin. Samalla kolmosvaiheeseen kuuluu realismin syvä halveksiminen silloin, kun itse journalismissa siihen pyritään, kaikkine suurine ongelmineen tietysti.

Miksi todellisuuden yhtä osa-aluetta on lähestyttävä realistisesti, mutta muita ei?

Toinen esimerkki. Miksi sana "todellisuus" on älykkäintä panna si- taatteihin, mutta esim. sanaparia "sosiaalinen suhde" ei koskaan? El- lei ole todellisuutta, ei voi olla sosiaalisia suhteitakaan. Sosiaaliset suhteet ovat 'vain' osa todellisuutta.

Jos keskustelutilanne olisi pluralistinen, silloin journalismin tutki- jatkin olisivat reagoineet toisinajatteliija Jaakko Hintikan ajatuksiin, jotka hän esitti viime vuonna ilmestyneessä kirjassa Martin Kusch ja Jaakko Hintikka, *Kieli ja maailma*. Hintikka toki myöntää, että "logii- kan-tietämyksemme jokaisessa vaiheessa 'katsomme' todellisuutta vääristävän lasin läpi". Hänpä ei silti tyydy tähän latteaan tosiasiaan vaan jatkaa: "mutta näitä vääristymiä voimme aina enemmän eli- minoida kielemme logiikkaa koskevan kasvavan tietämyksemme poh- jalta" (163-164). Hintikan mukaan *metafyysinen antirealismi* (sanonta todella hänen, emt. 164) voidaan siis heittää yli laidan.

Metafyysinen antirealismi. Mikä epäpyhyys! Mikä paradigman uh- maaminen!

Vielä esimerkki joka ylittää pitkälle journalismin tutkimuksen rajat, mutta on relevantti myös tuon osa-alueen kannalta.

Perti Alasuutari on tänä vuonna julkaissut sosiaalitieteiden perus- oppikirjan *Erinomaista, rakas Watson*. Sillä on kiistattomat ansionsa, yhtenä niistä suhtautuminen suuriin klassikkoihin. Alasuutari ei pane matalaksi Karl Marxia eikä Emile Durkheimiä siksi, että he eivät täyt- täneet sosiologian tämän hetken hallitsevan paradigman fenomeno- logisen kulturalismin mittoja. Sen sijaan hän osoittaa noiden tutkijoi- den ansiot ja samalla rajat, sen minkä yli he eivät enää päässeet.

Mutta kulturalismi on Alasuutarille pyhä, sen mahdollisia rajoja hän ei edes yritä pohtia. "Kyse on... havaitsemamme todellisuuden luon- teesta: se on perusteitaan myöten sosiaalisesti määrätynyt" (emt., 98). Alasuutarin mieleen ei varmaan ole juolahtanut, että ajatus siitä että havaitsemamme todellisuuden luonne on perusteitaan myöten sosi- aalisesti määrätynyt on itse sosiaalisesti määrätynyt. Nyt on *in* aja- tella noin ja kieltäytyä problematisoimasta sitä onko tuossa ajattelu- tavassa kenties jotakin liioittelevaa.

Apropos journalismi. Se ajatus että journalismi olisi pelkästään so- siaalinen tai kulttuurinen artefakti eikä mitään muuta on itsessään so- siaalinen ja kulttuurinen artefakti.

Ja hyödyllisin keskustelija on se joka arvostelee, mieluiten toki kohdallisesti, myös hallitsevaa paradigmaa. Hän jos kukaan edistää tieteen kehitystä.

Pertti Hemánus

PS

Sen jälkeen kun yllä oleva jo oli kirjoitettu, vietin vajaan viikon Borgholmin kaupungissa Öölannissa.

Ensimmäiset kaksi päivää olivat symposiumia, johon osallistuivat noin 30 pohjoismaisen tiedotustutkimusta tekevän laitoksen edustajat. Asioista tärkeimpiä oli ensimmäisen pohjoismaisen alamme tutkijakurssin suunnittelu. Kurssi on tarkoitettu pääasiassa lisensiaatti- ja tohtoriopiskelijoille ja se pidetään, jos rahoitus järjestyy, ensi kesänä eli 11.-21.6.90 Suomessa, pääasiassa Helsingissä.

Symposiumin jälkeen alkoi yhdeksäs pohjoismainen tiedotustutkimuskonferenssi (20.-23.8.89), jonka osanottajamäärä ylitti 230 eli löi entiset ennätykset. Konferenssin teemana oli journalismin tila ja sitä koskeva tutkimus, ja yleisilmeeltään keskustelut olivat pluralistisia. Tiedotustutkimus-lehti jättää konferenssin selostamisen *NORDI-COM Information* -lehdelle, joka on aina ennenkin hoitanut vastaavat tapahtumat moitteetta.

Sama